

Slovenský realizmus

Próza

- omeškáva sa o pol storočia po svetovom realizme
- predmetom záujmu obyčajný človek
- upúšťa od národnej problematiky a rieši vtedajšie soc. Problémy
- téma zemanstvo -3 podoby:
 - ❖ S.H.Vajanský - verí, že zemanstvo bude pretrvávajúť (Suchá ratolesť)
 - ❖ P.O.Hviezdoslav- spája zemanstvo s inteligenciou a sedliactvom
 - ❖ M.Kukučín- zemanstvo zanikne a vedúcou mocou spoločnosti bude sedliactvo
- uplatňujú sa kratšie žánre

Svetozar Hurban Vajanský

- opisný realizmus
- román - **Suchá ratolesť** (téma zemanstva) spojenie s inteligenciou
 - **Koreň a výhonky**
- novela - **Letiace tiene**- vplyv západu, podnikanie

Terézia Vansová

- autorka opisného realizmu
- začína sa zaujímať o ženské postavenie, píše pre ženy , časopis Dennica
- sentimentálno- romantická tvorba
- román – **Sirota Podhradských** (hl. Postava Viola)

próza **Danko a Janko**

Paľko Šuška - v oboch podáva atmosféru dedinských škôl v 19. stor.

Elena Maróthy Šoltésiová

- založila spolok Živena
- román - **Proti prúdu**- zachytáva obraz dedinského a malomestského života v 19. storočí
- próza **Moje deti**- charakter denníka, prežila svoje deti

Martin Kukučín

- vlastným menom Matej Bencúr
- tvorí prózu a epiku- neveršovaná tvorba
- opisný realizmus
- narodil sa v Jaseňovej na Orave
- pod tlakom maďarizácie odchádza študovať medicínu do Prahy
- krátky čas pôsobí ako lekár v Prahe, od roku 1893 je lekárom v obci Selce na ostrove Brač v Dalmácii, tu sa oženil s Pericou Didoličovou
- v roku 1907 odchádza na 7 rokov s chorváckymi vysťahovalcami do Južnej Ameriky do Punta Arenas v Chile
- pôsobil v spolku Detvan
- čím väčší lekár, tým väčší humorista (ironická tvorba, slovná a situačná komika)
- necháva sa inšpirovať postromantickým obdobím
- úpadok zemanstva, mocou spoločnosti sedliactvo
- píše črty, humoresky, novely neskôr román (groteskno tragický, groteskno humoristický)

novela- **Neprebudený** -Hlavným hrdinom je Ondráš Machuľa, ktorý je husiarom. Príroda ho neobdarila ani krásou ani rozumom. Je duševne zaostalý, žije u totky, pretože mama mu zomrela a otec sa upil k smrti. Autor ho v poviedke opisuje takto : „ Ondráš Machuľa je veru biedny tvor boží. Kto len naň pozrie , musí ho poľutovať. Akoby stvoriteľ chcel v

ľuďoch vzbudiť obdiv , zasypúc ho všetkými nedostatkami. Keď kráča, ruky mu vopred celembajú . Ľudia s útrpnosťou hľadia naň a s istou šetrnosťou chovajú sa k nemu ako k malému, slabému dieťaťu. No on sám sa za mrzáka nedrží, spokojný je sám so sebou. “

dej: Machuľa obdivuje Zuzku Bežanovie, najkrajšie dievča v dedine. On nevie klamať, a tak keď mu raz Zuzka zo žartu povie, že si ho vezme za muža, je si istý, že to myslela vážne. Zuzka až neskoro zistí, že jej uveril, a tak, aby sa ho zbavila, začne pripravovať svadbu so svojim snúbencom Janom Dúbravovie. Keď u Bežanovcov chystajú svadbu, pastier Machuľa si stále myslí, že to ide o jeho sobáš so Zuzkou. Jeho teta ale od začiatku tuší, aké následky preňho bude mať sklamanie, a tak ho v deň svadby Zuzky a Jana zamkne do komory. Keď sa odtiaľ Ondráš dostane von, uteká k Bežanovcom.

Už je po sobáši a začína sa hostina. Je sklamaný, vyjde von a smúti, pretože si myslel, že zmeškal vlastnú svadbu a preto si namiesto neho Zuzka zobrala Jana. Vtedy však stodolu Bežanovcov zachvátia plamene. Všetci utekajú z domu a zachraňujú dobytok z maštale. Zabudnú však na husi. Spálená povala má každú chvíľu spadnúť, takže sa nikto neodváža vyvieť ich. Zrazu Ondráš vbehne do stodoly po husi a povala sa v tej chvíli prepadne. Na druhý deň je pohreb a všetci smútia za nebohým pastierom.

- Jediná poviedka (novela), kt. sa končí tragicky

Poviedka: **Dni hnevu (Dies irae)** – rieši problematiku zemanstva

- veľmi silná viera v Boha

- obdobie cholerovej epidémie na SVK v roku 1874

Dej:

Sýkora sa o svojich dvoch synov Jana a Jurka nestará. Jeho jediným záujmom sú peniaze. Obidvoch synov vyhnal z domu a odvrhol po zistení, že si nevážia jeho majetok a neuznávajú jeho spôsob života. Jano utečie z domu a viac sa neukáže. Jurko sa zdržiava v rodine richtára Zimu. Blízko sa priateli s jeho dcérou Evkou. Vtedy prepukne v dedine cholera. Richtár sa ocitá v ťažkej situácii, pretože okrem problémov v dedine a s cholerou, má problémy s platením dlhu, ktorý od neho vymáha Masliačka, od ktorej si to v mladosti požičal. Richtár nemá toľko peňazí, lebo všetky obetoval pre blaho obce. Masliačka sa mu vyhráza súdom na radu Sýkora a snaží sa rozvrátiť rodinu. Tak sa mu mstí za to že ju kedysi opustil pred svadbou a oženil sa za ženu z bohatej rodiny. Richtár a Jurko, ktorý začal natrvalo žiť v ich rodine zháňajú peniaze na vyplatenie dlhu.

Sýkora sa postará aby im nikto nepožičal peniaze ale nakoniec im ich požičia pandúr Štefan. Vtedy zomiera krčmár Mojžiš, s ktorým viedol Sýkora úžernícke styky a tým prichádza o značný majetok. Cholere šíriacej sa po dedine sa nevyhne ani Jurko, jeho zdravotný stav sa rýchlo zhoršuje. Počas choroby sa oňho starajú Zimovci. Jurko stále vyvoláva svojho otca a chce sa s ním zmieriť. Sýkora neprichádza a Evka sa zatiaľ oňho stará. Je z toho zúfalá ide za Masliačkou požiadať ju aby dohovorela Sýkorovi a poslala ho za Jurkom. Evka sa s Masliačkou spriatelí a Masliačka jej prezradza previnenie jej otca. Evku to hlboko raní a nabúra dôveru k otcovi. Richtár je zronený z vyhýbavosti dcéry. Nahnevaný odchádza za Masliačkou, ktorá spôsobila rozvrat. Napokon sa dcére prizná a zmieri sa s ňou i s Masliačkou.

Starý Sýkora sa ocitá pred psychickým zrútením, lebo všetky peniaze mu ukradli v jednu noc. Prichádza k Zimovcom nie kvôli Jurkovi, ale kvôli peniazom. Žiada od richtára prehliadku chalúp v dedine. Po prehliadke sa nič nenašlo a Sýkora sa zamýšľá o svojom živote o jeho zmysle a ciele. Uvedomuje si svoje myslenie, honbu za majetkom, ktorej čas mal venovať výchove synov. Ľutuje premárnené roky, ktoré venoval len mamone. Nakoniec sa vracia k Jurkovi ku ktorému zahorí pravou otcovskou láskou.

- Sýkora – otec Jurka a Jana. starý bezcitný lakomec. Je úžerník, ktorý nepozná rodičovskú lásku.
 - Jurko – nemá rád otca, ale v hĺbke srdca predsa túži po otcovskej láske.
 - Maslička – srdce má poznačené mladosťou, je zatrpknuté. Ale nakoniec sa hambí za svoju pomstychtivosť.
 - Evka – obraz čistoty, nevinnosti a nedotknuteľnosti. Dievča, vyrastajúce v zdravom a šťastnom rodičovskom prostredí.
- autor dáva postavám šancu, aby sa zmenili
 - nerobí nátlak na zmenu postavy
 - veľmi citlivo pristupuje k náprave človeka

Ked' báčik s Chochoľova umrie- humoristická poviedka , poviedka končí zmierením

Ústrednou postavou poviedky je gazda Ondrej Tráva. „Ondrej Tráva, gazda v Kameňanoch, zavesil gazdovanie na klinec a oddal sa na špekuláciu. Gazdovstvo viedol jeho syn a on zaoberal sa kupectvom. Čím vlastne kupčil, ťažko menovite povedať. Ako mešťan mení podľa sezóny a módy obleky, tak Ondrej Tráva mení podľa okolnosti články svojho obchodu.“

V krčme, po jarmoku , sa zoznámi s Adušom Domanickým - pánom z Domaníc. Ten, pod vplyvom alkoholu, rozpráva o svojom strýcovi - dekanovi z Chochoľova, o jačmeni a ovse a o výhodnej cene. Ziskuchtivý Tráva, zlákaný nízkou cenou, hneď zloží zálohu na daný tovar a dohodnú sa na ďalší deň k dovozu jačmeňa. Tráva však na druhý deň do Domaníc ísť nemôže. Rozhodne sa teda, že po jarmoku v Svätom Tomáši, zájde za Adušom po jačmeň. Tu prespáva u neznámych ľudí a dozvedá sa, že pán Aduš zdedil síce krásny kaštieľ, ale pre jeho lenivosť chátra, že báčik z Chochoľova mu síce pomáha, ale Aduš všetko premrhá. A nakoniec to najhlavnejšie: „Berie závdavky, od koho môže. Predáva, i čo nemá. Čože takým! Len peniažky na dľaň - ako sa vrátia, o to oni nestoja.“

Ondrej sa teda vydá na kaštieľ Aduša Domanického, ktorý však ako kaštieľ vôbec nevyzerá - zanedbaný, schátralý - takmer zrúcanina. Jeho obavy sú čoraz silnejšie. Pán Aduš ešte spal, no Ondrej - nahnevaný, zahanbený a netrpezlivý , zobudí ho. „Ondrej očakával, že pán Aduš bude zronený, v rozpakoch, alebo že bude všetko tajiť, alebo že vystúpi proti nemu nepriateľsky: a to sa nestalo. Práve bol veselý, jarý, dobrej nálady, vľúdny: nebolo na ňom vidno, že ho trápi Ondrejova návšteva, alebo do rozpakov uvádza.“ Aduš, ukazujúc Ondrejovi celý svoj statok, komentuje všetko slovami „Ked' báčik z Chochoľova umrie, ...“ opraví , dostavia, postaví, dostane, zdedí, ...Konečne sa dostanú na tému „jačmeň“ a pán Aduš Ondrejovi vysvetlí, že si vlastne sám poškodil tým, že neprišiel v dohodnutom termíne. „Mne je ľúto, ale kto neskoro chodí, sám sebe škodí. Čakal som vás po ondrejskom jarmoku. Čakám deň, dva, tri, nechodili ste, ani písmo od vás, nuž som jačmeň inému predal.“ Aduš sľúbi, že závdavok vráti „pravda, dnes nie, lebo ju pri sebe nemám, ale keď báčik z Chochoľova ...“ Ondrej sa už zmieri s tým, že svoju desiatku už neuvidí, keď k nemu prichádza Adušov sluha Adam s návrhom, aby si namiesto svojich peňazí pýtal od Aduša jasene, ktoré stoja za jeho sypárňou.

Dom v stráni: - román o nerovnosti stavov (zemanov a sedliakov)

- poukazuje na filozofiu zemanstva
- dej sa odohráva na ostrove Brač

Božena Slančíková Timrava

- kritický realizmus
- písala o veciach, ktoré sama zažila, všetky jej vášne a pocity zobrazila v tvorbe
- neidealizuje človeka
- v mnohých postavách autobiografia
- slúžila u Hviezdoslava, je jej neopätovaná láska , kritizuje Hviezdoslava
- provokujúci spôsob tvorby

- ústredná téma na základe ľúbostných pletiek
- problémy človeka v 19. storočí, odidealizovaná láska – hl. hrdina je sklamaný, zranený
- vzťahy z malomestského prostredia (psychologické) napr. poviedka: *Za koho ísť?*
- Próza 4-časti: Dedinské: *Ďapákovci*
Pánske: *Veľké šťastie, Ťažké polozenie*
Vojnové: *Hrdinovia* (novela), *Skon Paľa Ročku*
Autobiografické: *Skúsenosť, Všetko za národ*

- rozpor medzi vnútorným prežívaním postavy, a tým ako sa tvári navonok

Skon Paľa Ročku – kontrast lásky a nenávisti

- vojna kulisou
- Poviedka Skon Paľa Ročku – zachytáva sa tu vzťah muža a ženy a rodičov a detí spod zorného uhla ilúzie a dezilúzie. Bohatá Zuzkiná rodina odmietla chudobného Paľa Ročku. Bola to však láska, akej nebolo ani na 3 dedinách, ale láska pri biede sa minula a po piatich rokoch stoja proti sebe ako nepriatelia. Keď Paľo ochorel, chcel urovnať vzťah so ženou. Okrem toho ho trápil aj vzťah k matke. Keď staval dom, bola mu nápomocná a keď bol dom postavený, matku z neho vyhodil, a tá sa zaprisahala, že nikdy viac syna nenavštívi. Búri sa tiež proti Janárovcom a obecným poriadkom.

Keď ale Paľo cíti svoj blížiaci sa koniec, chce sa zbaviť týchto 3 krížov. V predstavách sa mu objavujú čierne kavky ako symbol smrti. Na smrteľnej posteli sa mu podarí so všetkými zmieriť a môžu pokojne umrieť.

Ďapákovci: poviedka a –pasívna, konzervatívna rodina

- rozpad patriarchálneho zriadenia
- Mnohočlenná rodina Ďapákovcov žije v jednej izbe a zachováva staré zvyky a tradície. Keď sa najstarší syn Paľo oženil, doviedol si mladú nevestu Il'ľu, ktorá bola rozumná, veselá a hlavne poriadkumilovná, chcela porobiť v dome poriadky. Ostatní ju vôbec nerešpektovali, lebo im sa v nezdravom prostredí žilo dobre. Panovačnej Ile sa život u Ďapákovcov nepáčil, chcela žiť novým životom, inak, jednoducho tak, ako všetci ostatní ľudia. Žiadala, aby postavili nový priestranný dom, ktorý by bol čistý a vhodný pre život. Chcela, aby opravili starú schátralú studňu. Nik ju však nepočúval. V rodine Ďapákovcov najviac neznášala Anču, ktorú pre jej ostrý jazyk volali “zmija”. Anča bola nešťastne zaľúbená do Jana Fuzárovie, ktorý k nim chodieval. Po jeho príchode sa stále zamykala a znenávidela celý svet, zdravých ľudí, lebo ona bola mrzáčka. Il'ľu nenávidela pre jej krásu, avšak Anča bola veľmi šikovná vo vyšívaní, vyšívala najmä čepce. Pri ich vyšívaní ju však vždy prepadlo zúfalstvo, keď si uvedomila pre koho ich vyšíva a že ona také nikdy nenosila. Keď už Il'ľa nemohla vydržať neporiadok, pohrozila, že odíde slúžiť do školy. Napokon aj odišla, lebo ju nik nebral na vedomie, ale Paľo išiel pre ňu. Vrátila sa len pod podmienkou, že opraví studňu a postaví nový dom. Odchádza do rodičovského domu, kam po týždni prichádza aj Paľo. Ďapákovci sa zbavili Ili a naďalej žijú vo svojej chalupe. A Il'ľa s Paľom si žijú v novom veľkom dome.

Záver: Autorka osoby viac charakterizuje ako opisuje, vlastnosti postáv vyplývajú z ich konania. Ďapákovci zastupujú zastaralý spôsob života; Il'ľa charakterizuje modernejší spôsob života; Anča – zmija je navonok hašterivá, ale vnútri citlivá a nežná, preklína svoj osud. Je to jedna z najtragickejších postáv v slovenskej literatúre.

- autorka neumožňuje svojim postavám zmeniť sa

Hrdinovia: názov novely = ironický

autorka reaguje na 1. svetovú vojnu, opisuje, ako ju prijímajú ľudia, ich vzťah k nej, je to silne protivojnové dielo. Timrava vyjadruje svoj hlboký odpor proti vojne a zlu, ktoré vojna so sebou prináša. Všetko zlo nesie na svojich pleciah mierumilovný človek. Kontrast: rozdielnosť názorov na vojnu u ľudu a u panských vrstiev. Kým ľud prijíma vojnu s nedôverou, ako zlo, ktoré mu prináša iba utrpenie, páni sa nadchýňajú

vojnu a bojovanie v nej vyhlasujú za veľký vlastenecký čin. Realistické opisy rozdielov medzi hrdinami a "hrdinami" počas 1. svetovej vojny, kritizuje malomeštiaka a buržoáziu, jej vlastenecké reči a chválenie vojny, no keď má prísť k činu, snaží sa mu vyhnúť /kritika falošného vlastenectva/.

Okrem vojny nezabúda Timrava aj na osobné osudy ľudí z dediny, nestrácajú sa ani v najťažších časoch.

2 skupiny ľudí na dedine:

1. = sedliaci - odmietajú vojnu, lebo prináša utrpenie a smrť. Sem patrí aj podnotár Širický. 2. = notár Baláž + pomadařčená inteligencia (túžia po vojne, ale iba pokým na ňu nemusia ísť oni; ak majú ísť bojovať, už nie sú hrdinovia) - po pol roku ich nadšenie pre vojnu opadlo; po troch rokoch vojnu preklínajú

Jozef Gregor Tajovský

- kritický realizmus (poprevratové obdobie)
- prozaik, dramatik, učiteľ, úradník
- „tupiteľ národa“
- Zobrazoval najchudobnejšiu vrstvu so všetkými kladmi
- kriticko-realistická metóda, kritizuje alkoholizmus a pasivitu národa
- próza: poviedky, črty (používa hovorový štýl)
- zobrazuje postavy na periférii (Maco Mlieč), trpiace osoby (Mamka Pôstková), postavy sa opierajú o mravnú silu, kritika chudobných postáv, kt. si za svoju chudobu môžu sami
- prostredníctvom opisu, charakteristiky a správaním postáv zobrazuje zlú životnú situáciu bez príčiny
- nemoralizuje, ale dáva otázky, necháva otvorenú myšlienku

Maco Mlieč: zachytáva životné osudy zaostalého chudobného dedinského sluha, Maco pracuje celý život u bohatého gazdu, ku koncu svojho života nedostáva ani plácu. Maco bol ochotný pracovať za trochu pálenky, jedla, tabaku (dohánu) a sľub, že ho gazdu po smrti pochová ako správneho kresťana.

Dej: Autor v diele zachytáva život Maca Mlieča, ktorý dlhé roky pracoval na gazdovstve majetného sedliaka. Ako 18 ročný bol paholok pri koňoch. Keď mu rodičia zomreli, gazda mu poskytol všetko potrebné pre živobytie: stravu, nocľah... Gazda ho mal strašne rád, pretože vedel opatриť jeho najlepšie kone. Raz si pri nešťastnom páde zlomil nohu, ale tá sa mu nezhojila a preto začal krívať. Preto ho gazda preložil ku volom. Ale časom už na nich nestačil a tak ho dali pásť kravy. Maco neskôr ochorel, skúšal brať rôzne bylinky na priedušky avšak už vôbec nevládal dýchať. Išiel za gazdom, spýtať sa, čo je mu ešte dlžný. V gazdovi sa pohlo svedomie. Gazda mu povedal, že on sám mu ešte dlhuje 13 zlatých. Maco mu na to povedal, že už zomiera a žeby mu dal tých trinásť zlatých na pohreb, a že nechce byť pochovaný pri plote. Na druhý deň ho našli stuhnutého v telinci. Gazda mu vystrojil krásny pohreb.

Mamka Pôstková: - poviedka popisujúca ťažký život chudobnej ženy na dedine, ktorej hrdosť nedovolí pýtať si peniaze bez zásluh

-Jedného dňa si mamka Pôstková príde do banky požičať tri koruny na múku, aby mohla upiecť chleba. Tajovský ako bankový úradník stojí pre otázkou, či má takú malú sumu zapisovať do účtovnej knihy. Medzi tým rozvíja a opisuje jej predchádzajúci život, v ktorom si veľa vytrpela. No napriek tomu zostala milá a láskavá ku každému. Poviedka končí príchodom mamky Pôstkovej do banky a vrátením požičaných peňazí. Mamka Pôstková je však človek, ktorý nepríde prosiť o darovanie dlžoby. Svoj dlh vždy po častiach spláca. Dalo by sa povedať, že je stelesnením dobra, čistoty a lásky. Jej muž bol opilec a lenivec. Len jedol, spal a pil. Ona ho aj napriek tomu opatrovala a živila. Nikdy neodmietla dať mu peniaze na pálenku. Vždy vedela pochopiť situáciu ľudí, ktorí od nej prišli pýtať chlieb na dlžobu. Svojmu synovi odpustila, keď ju nazval „starou strigou“. Vo všeobecnosti sa usiluje o čistotu svojho mena, o svoju česť a dôsledne si ju bráni. Snaží sa dodržiavať mravných princípov. Voči zlu je bezbranná. Jej jediné zbrane sú dobré mravy, fyzická a psychická sila. Preto má toľko porozumenia k ostatným ľuďom, ktorí majú problémy alebo sa trápia.